

A Báró Eötvös Loránd Menedékház Dobogókőn

Felavatásának 125. és névadója születésének
175. évfordulója alkalmából

A Magyar Turista Egyesület első elnöke, Eötvös Loránd tudományos érdemei mellett kora jeles hegymászója és a hegyek fotográfusa is volt. Ennek a Magyarországi Kárpát Egyesületből kilépő új turista egyesületnek egyik kiemelkedő eseménye volt a már 1888 óta tervezett Báró Eötvös Loránd Menedékház felavatása.

Még 1888. szeptember 24-én Ballagi Aladár, Téry Ödön és Thirring Gusztáv jelenlétében Pilisszentkereszten Prokop Géza közalapítványi főerdész klostromkertjében Budvály János helyi plébános és Matyók Bence pomázi főszolgabíró vetette fel azt az ötletet, hogy mivel egy nap alatt nehezen járható meg Dobogókő, s a turizmus jobban fellendülne, ha valahol nyugovóra hajthatná fejét a vándor, jó lenne Dobogókőn egy kis menedékházat építeni.¹ S habár a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium elhatározta, hogy megépíti a házat, ez akkortájt nem valósulhatott meg, s a tervezéstől számítva majd sok évre rá, miután 1897 júliusára a szükséges pénz, tervrajz és minden készen állt is, csak az újabb ne-

hézségek leküzdésével, végül Prokop Géza és neje közbenjárásával az esztergomi Eggenhofer József cége fejezte be a munkát, Pfinn József tervei alapján.²

Végre 1897. november 17-én vette át az építés lebonyolítására kiküldött bizottság az új házat, mely mintegy 10–14 személy kényelmes elhelyezésére alkalmas, két szobából állt, egy kisebb a nők s egy külső, nagyobbacska a férfi turisták számára nyújtott kellemes szállást. Majd ezt a szerencsére ma is álló faházikót az ötlet születésének immár tizedik évfordulóján, 1898. június 5-én avatták föl.³ Az avatóünnepség a korabeli visszaemlékezések alapján az alábbi módon történt.

A kirándulók nagy tömege kora reggel a Nyugati pályaudvaron gyülekezett, egyszerre Eötvös Loránd is föltűnt a gyülekezők közt. A vonat 6 óra 15-kor indult, megtömve a lelkes turisták zsivalgyó csapatával. Az Állatkert és a millenniumi kiállítások kísérőjeként 1896-

A menedékház felavatása 1898-ban
(Eötvös Loránd felvétele; Magyar Műszaki
és Közlekedési Múzeum, Budapest)

1 Pfinn József: A Dobogókő és menedékháza. Turisták Lapja 10 (1898) No. 5–7. 91–103.

2 Uo. 102.; Plökl Antal: Menedékházaink. In A Magyar Turista-Egyesület 25 éves multja 1888–1913. Szerk.: Déry József–Thirring Gusztáv. Bp., 1914. 103–124. A dobogókői Báró Eötvös Loránd-menedékházról: 103–117.

3 Uo. és Pfinn József i. m. 99.

ban felépített, a középkort és a török időket idéző mulató és szórakoztató épületegyüttes, az Ős-Budavára integetett a vonat ablakán kihajolóknak. Az egyesület, versenyen kívül, az Ezredéves Országos Kiállításon is részt vett, állítólag szép sikereket könyvelve el, nagy érdeklődéstől kísérve.⁴

Palota-Újpest akkori állomáson még néhány arra lakó kapaszkodott a turistákhoz; Téry Ödön, az egyesület – mondjuk úgy – szíve-lelke, ki korábban bányorvos volt a Felvidéken, Tátra híres hegymászója közben megpróbálta számba venni a lelkes résztvevőket, közel kétszázig jutott. Nagy-Maros felső állomásán a Vágvölgyi Osztály vezetője, Pattantus Ábrahám Márton lepte meg a társaságot, osztálya meleg üdvözlését hozva. Néhány perc múlva a vonat megállt az úgynevezett „dömösi hajlat”-ban, s ekkor a dömösi parton megdördültek az üdvözlő mozsarak, mire Dobogókőről hallatszott a válasz, a méltó ágyúörgés. A révnél egy nagyobb s egy kisebb komp, s három ladik vitte szakadatlan az embereket, többszöri forduló kellett, s a megérkezőket újabb ünnepi ágyúörgések köszöntötték. A társaság beözönlött a dömösi Falk-féle kocsmába, hol hála Falk bácsi előrelátó gondoskodásának, valahogy mindenkinek jutott valamiféle hely. Rövidesen a titkár kürtje indulásra szólított.

„Báró Eötvös Loránd központi elnök, a dolomitok hírneves megmászója, itt is megmutatta, hogy igazi turistavér folyik ereiben, nem volt képes a nehezebben mozgó nagy tömeg mérsékelt menetütemét betartani, s dr. Téry Ödön alelnökkel, dr. Pattantus Ábrahám Mártonnal, Brunckhorst Alberttel s még néhány turistával csakhamar megelőzte a zömöt, s mintegy elővédként vezette a társaságot.”⁵ S miután az Egyetemi Osztály által foglalt forrást szokolcsi Prokop Géza feleségéről, hideghéti Bittera Erzsébetről, Bittera Kálmán (1829–1893), Besztercebánya szabad királyi bányaváros polgármesterének leányáról Erzsike-forrásnak keresztelték, fölértek a csúcsra, s itt Dobogókőn kezdetét vette az ünnepség. Kontra Kálmán főszolgabíró a ház első lépcsőjére állva a Pomázi járás nevében – melyhez Dobogókő is tartozik – köszöntötte az egybegyűlteket, majd Ellinger Ede az Eggenhoffer-cég nevében néhány szó kíséretében átadta a menedékház kulcsát Téry Ödönnek, a Budapesti Osztály alelnökének, ki sajnálatát fejezte ki, hogy elnökük, Teleki Sándor gróf Boszniában léte miatt nem lehet jelen, s csak táviratban üdvözölhette a jelenlévőket. Majd ünnepélyes beszéd kíséretében átadta a közhasználatnak a házat, miközben lehullt a feliratot eltakaró lepel, melyen ez olvasható: Báró Eötvös Loránd-menedékház.

„Az éljenzés, a zaj rögtön megszűnt – mondja a korabeli krónikás – midőn báró Eötvös Loránd szólni kezdett. Egyszerű, meleg, szívhez szóló hangon beszélt, s különösen azt emelte ki, hogy bár a megemlékezés mindig és minden formában jól esik, mégis rendkívül hálás a mai megemlékezésért, egyrészt, mert e menedékházat, mely az ő nevét viseli, igazi, őszinte barátai emelték, akik vele egy gondolkodásúak, másrészt, mert e hajlék nem díszes palota, hanem egyszerű faalkotmány, a felírás is egyszerű rajta s idő múltán le fog onnan kopni, a házikó is elkorhad s az emlékek csak emléke fog megmaradni és éppen ez az, a mi legjobban tetszik neki.”⁶

4 Thirring Gusztáv i. m. 32.

5 Hf.: A „Báró Eötvös Loránd-menedékház” felavatása. Turisták Lapja 10 (1898) No. 5–7. 103–110. Az idézet helye: 106. Innen veszem a többi is, lerövidítve s némiképp átalakítva (a szerző megj.).

6 Uo. 108–109. Szerencsére azért nem történt így, pedig csak kis híja volt. Pápa Miklós 1969. április 20-án a Dobogókőn rendezett emlékünnepeken még ezt mondhatta: „A felirat sajnos, valóban lekopott. A házikó azonban megmaradt. Jókarban és eredeti formájában élte át a hosszú évtizedeket s évekként elelőlt kérésünkre védett sporttörténeti emlékké nyilvánította a műemléki hatóság. Meg kell becsülünk elődeink alkotó tevékenységének ezt a szép emlékét.” Pápa Miklós: Eötvös Loránd a hegymászó. Természetbarát Híradó 1969. No. 4. 4.

Az egykori avatás hatalmas mulatsággal folytatódott, Prokopné őnagysága lucullusi ebédet tálaltatott, volt ott özcomb, szarvas- és őzgerinc, nyúlpecsenye pástétommal, pörkölt, sütemény. Végül pedig hat óriási tortát hozott elő a szűkebb rendezőség, mellyel Eötvös Loránd lepte meg a vendégeket. Törley ajándékként Promontorból való remek pezsgőben sem volt hiány, s Ludwig Willibald nagymarosi pincéjéből került elő hasonló nedű. Sörről és borról a Budapesti Osztály gondoskodott.⁷ A résztvevők a kihozott vendégkönyvben mindnyájan megörökítették magukat, a következő bejegyzés alatt: „Isten nevében 1898. június 5. A Menedékház felavatásához adja Isten nagy áldását.” S a nevekkal teleírt lap közepétől kicsit lejjebb olvasható a ház névadójának az aláírása: „b. Eötvös Loránd”.

Néhányan az éjszakát is ott töltötték, ezen „vállalkozásukat” a vendégkönyv következő lapján meg is örökítették:

„A dobogókői menedékház megnyitott 1898, június 5-én.

Egy kis társaság, mely akadályoktól nem riad vissza, veszélyt nem ismer, de szereti a természetet, amellet a jó kedv, vidámság állandó útítársuk bármerre: megtették azt a nagy rekordot, hogy elsőnek tették próbára a »Loránd szalont« úgy is mint estebédlő úgy is mint hálószoza. Mindenképp bevált. A hölgyek teljes meglepéssel vannak eltelve a »női szalon« kellemes volta iránt. (Igaz, hogy minden irányban való megnyugtatójukra a »priccs« alatt levő pince ajtó vasreteszét el kellett zárunk, nehogy valami kéretlen látogató „merüljön” föl a pince mélyéből.) Mi szinte csak szépet és jót mondhatunk a magunk éjjeli nyugodalmáról, kivéve, hogy egy kis szentlászlói fiú egész éjjel szuszogott – ott szedtük föl a ház előtt este, ahol elaludt és szülejétől elszakadt. A napfelkelte itt is »jónak bizonyult« és mindenkinek melegen ajánlható.

1898. június 6-án, reggel

½ 5 óra 8°

R. Kiss János
Balogh Ernő Szépligeti Győző
Rösler Irma
Kiss Margit⁸

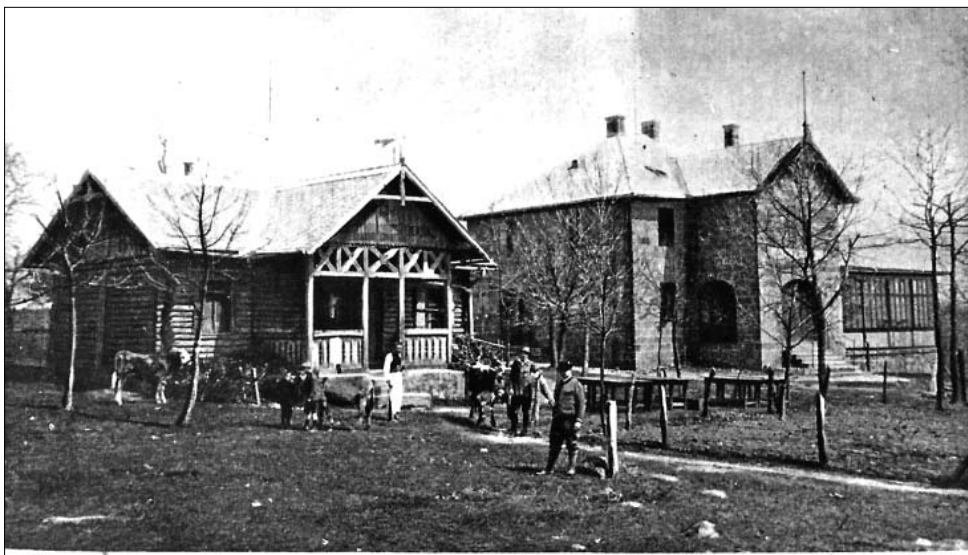
A fővároshoz közel fekvő Pilisbe és Visegrádi-hegységbe vágyók száma rohamosan kezdett növekedni, így megérett egy újabb turistaház terve, melyet tulajdonképp a kis menedékház helyébe terveztek. Végül az első menedékház közvetlen szomszédságában épült föl a mindenki által jól ismert, kőből épült emeletes turistaház, mely 1906. június 3-án nyitotta meg ajtaját, s ennek is a Báró Eötvös Loránd Menedékház nevet adták.⁹

Immár a megváltozott körülmények között, a XX. század derekán az ELTE üvegtechnikusa, Bucsek Henrik mint a Hegymászó Bizottság akkori elnöke, a Magyar Természetbarát Szövetség elnökségéhez intézett 1959. szeptember 30-án kelt levelében a dobogókői (újabb) turistaházban Eötvös Loránd-emléktábla elhelyezését javasolta, hisz abban az év-

7 Hf.: A „Báró Eötvös Loránd-menedékház” felavatása. Turisták Lapja 10 (1898) No. 5–7. 109.

8 A nagy alakú, barna, tiszta bőrbe kötött vendégkönyv ma is látható a helyreállított menedékház első kiállítótermében. Fedelén, aranyozott betűkkel: „M. T. E. B. O. [Magyar Turista-Egyesület Budapesti Osztálya] Báró Eötvös Loránd Menedékház. [45°-os szögben, közepén] 1898. jun. 5.” A könyv 1897. december 24-i bejegyzéssel kezdődik, egy karácsonyi versikével. Itt mondok köszönetet Szabó Lajosnak, a Testnevelési és Sportmúzeum igazgatójának, hogy a tárlóban lévő vendégkönyvet átnézhettem, s a menedékház őrének, valamint Szepessy András barátomnak, ki szakadó esőben is szívesen jött velem erre a némi tudományos színezetet is öltő, Eötvös Loránd nyomában vezetett – kétszemélyes – túrára.

9 Plökl Antal i. m. 112.; vö. Bányai Aladár. A dobogókői II. báró Eötvös Loránd-menedékház felavatása. Turisták Lapja 18 (1906) No. 6–10. 108–116.; Kézirat. 26. fol. (Magángyűjtemény).

Dobogókő (700 m)

Báró Eötvös Loránd menedékház

A Báró Eötvös Loránd Menedékház a két világháború közötti időszakban
(Képes levelezőlap, Báthory Béla felvétele; a szerző tulajdonában)

ben volt Eötvös halálának 40., s a következő évben, vagyis 1960-ban 10. évfordulója, hogy a budapesti tudományegyetemet róla nevezték el. „A javaslat szerint a dobogókői turistaház előterében elhelyezett márványtábla hirdetné Eötvös Loránd hegymászó érdemeit. Ezzel a hegymászásnak és természetjáró mozgalmunknak is propagandát fejtenénk ki, egyúttal azonban azt is tudatná a tábla, hogy miért éppen Eötvös Lorándról nevezték el a házat illetve a turistaház-telepet.”

Amikor a Vendéglátóipari Vállalat vette birtokába a turistaházat, elnevezését megszüntette, ezért a Magyar Természetbarát Szövetség Hegymászó Bizottsága már 1958-ban azt indítványozta, hogy Eötvös halálának közelgő 40. évfordulójára állítsák vissza az eredeti nevet és helyezzenek el egy emléktáblát, de ez akkor nem történt meg, s még hosszú-hosszú ideig váratott magára.¹⁰

Az 1980-as évek elején már igencsak rogyadozó, beomlott ház felújítását, Magyarország első menedékházának a sorsát egy lelkes, önzetlen csapat vette kezébe, Mészáros János vezetésével. A Báró Eötvös Loránd Menedékház felújítása 1983. április 30-án kezdődött és már – hála a kitartó elszántságnak – szeptember 28-án, a munkálatok elvégzésével be is fejeződött, eredeti formájában visszakerült rá a felirat, s az 1984. június 2-i ünnepélyes felavatás óta az épület turistamúzeumként várja a látogatókat.¹¹ Mészáros János 1988-ban – részben a nagy elődök példáját követve – megalakította a Téry Ödön Turista Baráti Társaságot, majd 1990-ben a Magyar Sportturisztikai Szövetséget, 1992-ben pedig az 1946-ban feloszlott Magyarországi Kárpát Egyesület alapította újjá, s a mai napig főrendezője az

10 Bucsek Henrik előadása Eötvös Lorándról a Magyar Földrajzi Társaság Hegymászó Csoportjának szakülésén, 1962-ben. Kézirat. 26. fol. (Magángyűjtemény).

11 Lásd: *Hegedős Mihály*: Bemutatjuk a Múzeumot. Turista Magazin 1984. No. 8. 8–9. A ház történetéről, főképp az újabb időkről lásd: *Mészáros János*: A menedékháztól a múzeumig. 1–2. Turista Magazin 1984. No. 5. 6–7.; No. 6. 8–9.

A Báró Eötvös Loránd Menedékház 2019-ben (A szerző felvétele)

Eötvös Loránd emlékéért hirdető BEAC-Maxi-nak,¹² mely az utóbbi években már Turista Kékszalag 110 kilométeres teljesítménytúra néven szerepel.

Báró Eötvös Loránd halálának 100. évfordulója alkalmából 2019-ben nagyszabású ünnepséggel és előadásorozattal is megemlékeztek a turista-hegymászó Eötvösről, az MTE első elnökéről.¹³ Újabban pedig felújították az eredeti, 125 éve felavatott menedékházat is.

Végezetül szóljon maga az ünnepelt, a 175 éve, 1848. július 27-én született Eötvös Loránd: „Turista az, a ki útra kel azért, mert foglalkozásának egyformasága, gondjainak sokasága közepett álmaiban feltűnik előtte egy olyan szebb világ, melyben zöldebb a fű, kékebb az ég, magasabbak a hegyek, szebbek vagy különösebbek a házak, barátságosabbak az emberek, s aki ez álmokép eredetijét fáradságtól vissza nem riadva keresi – keresi, s mert hiszen e földön élünk, talán soha meg nem találja, de azért jó kedvét el nem veszti, hiszen örömét éppen ez a keresés teszi.”¹⁴

Kis Domokos Dániel

12 Az újabb turistaegyesületekről lásd: *Bánhidai Attila*: Újjáalakult a Magyarországi Kárpát Egyesület. Turista Magazin 1992. No. 10. 24–26.; *Mészáros János*: A BEAC Maxi története. Sportturisztikai Híradó 1998. No. 5. 5–6.

13 Emléktábla-avatás Dobogókőn. 2019. április 6. 11:00. Szervező: Magyar Turista Egyesült. Megemlékezés Eötvös Lorándról, az MTE első elnökéről 2019. április 6-án 11 órakor Dobogókőn a Báró Eötvös Loránd Menedékházban; https://magyarturistaegyesulet.hu/2019-03-01_megemlekezes-eotvos-lorand-az-mte-első-elnokenek-halalanak-100-éves-evfordulojan/

14 Elnöki megnyitó a M. K. E. Budapesti Osztályának 1891. február 14-én tartott közgyűlésén. Turisták Lapja 3 (1891) No. 2. 25–28. A titkár ekkor Thirring Gusztáv, a pénztárnok Károlyi György. A beszéd szövege egy az egyben, a legelejéről és a végéről a kimondott egyesületi ügyekkel kapcsolatos részek elhagyásával, megjelent még: Herkules 8 (1891) No. 9. (máj. 1.) 4–5.